

دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی

دانشکده مهندسی کامپیووتر

عنوان گزارش فارسی

زیرعنوان گزارش

نویسنده‌گان:

محمد شمس الدین	محمد اکبر پور جنت	محمد سینا اله کرم
نام نویسنده ششم	نام نویسنده پنجم	رضا لشنسی زند
نام نویسنده نهم	نام نویسنده هشتم	نام نویسنده هفتم
نام نویسنده دوازدهم	نام نویسنده یازدهم	نام نویسنده دهم
نام نویسنده سیزدهم	نام نویسنده چهاردهم	نام نویسنده سیزدهم

استاد راهنما: دکتر محمد هادی علائیان

چکیده

تحولات مهندسی نرم افزار از روش های ابتدایی بدون ساختار به مدل های خطی مانند آبشاری و سپس به رویکردهای تکرار شونده و چاپک، نشان دهنده تلاش برای مدیریت پیچیدگی و افزایش کیفیت سیستم ها بوده است. با این حال، چالش هایی مانند ارتباطات ناکارآمد، مستندسازی ضعیف، انباشت بدھی فنی و ناسازگاری با فناوری های نوین، همچنان تهدیدی برای پایداری نرم افزارها محسوب می شوند.

به عنوان فرهنگی نوین و مجموعه ای از ابزارها، با هدف یکپارچه سازی تیم های توسعه و عملیات، افزایش سرعت تحويل و ارتقای کیفیت معرفی شد. خودکارسازی فرآیندهای CI/CD و استفاده از ابزارهایی مانند Jenkins، Kubernetes و Docker، امکان تحويل سریع، کاهش خطأ و افزایش پایداری استقرار را فراهم می کند. با این حال، چالش هایی مانند پیچیدگی زیرساخت و مقاومت فرهنگی نیازمند آموزش، مستندسازی و فرهنگ سازی هستند.

بازطراحی (Reengineering) نرم افزار برای سیستم های قدیمی ضروری است و دلایل آن شامل ضعف معماري، فناوری های منسوخ، تغییر نیازمندی ها و انباشت بدھی فنی است. تکنیک های بازآرایی Mi- (Incremental Refactoring)، مهندسی معکوس (Reverse Engineering) و مهاجرت افزایشی (gration) ضمن افزایش قابلیت نگهداری، هزینه اصلاح بدھی فنی را کاهش می دهند و ریسک تغییرات را مدیریت می کنند. مطالعات موردی مانند بازطراحی اپلیکیشن PayPal و نئوبانک فوربیکس، نشان دهنده تاثیر مستقیم بازطراحی بر تجربه کاربری، یکپارچگی خدمات و مزیت رقابتی هستند.

در نهایت، ترکیب رویکردهای DevOps و بازطراحی، پایداری و تکامل نرم افزارها را تضمین می کند. توصیه می شود تیم های مهندسی بر فرهنگ همکاری، مدیریت فعال بدھی فنی، مستندسازی همگام با توسعه، خودکارسازی CI/CD و آموزش مستمر تمرکز کنند. همچنین، مسیرهای تحقیقاتی آینده شامل امنیت یکپارچه در DevSecOps، DevOps کاربرد هوش مصنوعی در مهندسی معکوس، مدیریت پیچیدگی ابزارها، آموزش مهارت های نرم و توسعه الگوهای پیشرفته مهاجرت و بازطراحی خواهد بود.

فهرست مطالب

۱

چکیده

۷	۱	فرایندهای مهندسی نرم افزار و چرخه های تکامل تا پیدایش
۷	۱.۱	مقدمه ای بر مهندسی نرم افزار
۷	۲.۱	تاریخچه فرایندهای توسعه نرم افزار
۷	۱.۲.۱	مدل کد و فیکس (Code-and-Fix)
۸	۲.۲.۱	مدل آبشاری (Waterfall)
۸	۳.۲.۱	مدل افزایشی و تکاملی (Incremental & Evolutionary)
۹	۴.۲.۱	مدل مارپیچی (Spiral Model)
۹	۵.۲.۱	مدل چابک (Agile) و ظهور DevOps
۱۰	۳.۱	نقش بازخورد و تکامل در مهندسی نرم افزار
۱۰	۴.۱	مفهوم چرخه عمر نرم افزار (SDLC)
۱۲	۲	مشکلات مطرح در چرخه های توسعه و تکامل نرم افزار
۱۲	۱.۲	مفاهیم پایه
۱۲	۱.۱.۲	تعاریف اولیه
۱۲	۲.۱.۲	قضایای اساسی
۱۳	۲.۲	مرور ادبیات
۱۳	۱.۲.۲	کارهای پیشین

۱۳	.....	۲.۲.۲ مقایسه روش‌ها
۱۳	.....	۳.۲ روش‌های موجود
۱۴	.....	۱.۳.۲ روش اول
۱۴	.....	۲.۳.۲ روش دوم
۱۵	.....	۳.۳.۲ مزایا و معایب
۱۶	.....	۳ DevOps و نقش آن در فرایند تکامل نرم‌افزار
۱۶	.....	۱.۳ مقدمه و تعریف DevOps
۱۶	.....	۲.۳ مقدمه و تعریف DevOps
۱۷	.....	۲.۳ فلسفه DevOps و ارتباط آن با Agile
۱۷	.....	۴.۳ فلسفه Agile و ارتباط آن با DevOps
۱۸	.....	۵.۳ چرخه عمر DevOps
۱۸	.....	۶.۳ چرخه عمر DevOps
۱۹	.....	۷.۳ پیشنهادات برای کارهای آینده
۱۹	.....	۱.۷.۳ بهبودهای کوتاه‌مدت
۱۹	.....	۲.۷.۳ پیشنهادات برای تحقیقات آینده
۲۰	.....	۳.۷.۳ کاربردهای بالقوه
۲۰	.....	۸.۳ فرهنگ و سازمان‌دهی در DevOps
۲۰	.....	۱.۸.۳ همکاری میان تیم توسعه و عملیات
۲۱	.....	۲.۸.۳ مؤلفه‌های اصلی فرهنگ DevOps
۲۲	.....	۹.۳ مزایای DevOps در تکامل نرم‌افزار
۲۴	.....	۱۰.۳ مطالعه‌ی موردنی
۲۶	.....	۱۱.۳ چالش‌های استقرار DevOps
۲۷	.....	۱۲.۳ جمع‌بندی فصل
۲۹	.....	۴ چرایی نیاز به بازطراحی در پیاده‌سازی نرم‌افزار

۲۹	.....	۱.۴	مقدمه
۳۰	.....	۲.۴	تعريف بازطراحی (Reengineering) / (Redesign)
۳۰	.....	۱.۲.۴	بازمهندسی در برابر مهندسی رو به جلو
۳۰	.....	۲.۲.۴	مهندسی معکوس (بازیابی طراحی)
۳۰	.....	۳.۴	دلایل اصلی نیاز به بازطراحی
۳۰	.....	۱.۳.۴	تغییر نیازمندی‌ها
۳۱	.....	۲.۳.۴	فناوری‌های جدید
۳۱	.....	۳.۳.۴	ضعف معماری اولیه
۳۱	.....	۴.۳.۴	انباشت بدھی فنی
۳۱	.....	۴.۴	مراحل بازطراحی نرم‌افزار
۳۲	.....	۱.۴.۴	تحلیل سیستم فعلی
۳۲	.....	۲.۴.۴	شناسایی نقاط ضعف
۳۲	.....	۳.۴.۴	طراحی مجدد معماری و پیاده‌سازی
۳۲	.....	۴.۴.۴	استراتژی‌های مهاجرت
۳۳	.....	۵.۴	ابزارها و تکنیک‌های بازطراحی
۳۳	.....	۱.۵.۴	بازآرایی (Refactoring)
۳۳	.....	۲.۵.۴	مهندسي معکوس (Reverse Engineering)
۳۳	.....	۳.۵.۴	مهاجرت (Migration)
۳۴	.....	۶.۴	معیارهای تصمیم‌گیری برای بازطراحی
۳۴	.....	۱.۶.۴	هزینه (Cost)
۳۴	.....	۲.۶.۴	زمان (Time)
۳۴	.....	۳.۶.۴	ریسک (Risk)
۳۵	.....	۴.۶.۴	اثر بر کیفیت (Effect) on (Quality)
۳۵	.....	۷.۴	مطالعه موردی

۳۵	۱.۷.۴ بازطراحی اپلیکیشن PayPal
۳۶	۲.۷.۴ بازطراحی بانکداری برای کسبوکارهای کوچک (فوربیکس)
۳۶	۸.۴ نتیجه‌گیری نهایی و توصیه‌ها برای تیم‌های توسعه
۳۷	۱.۸.۴ ارزیابی واقع‌بینانه و مبتنی بر داده
۳۷	۲.۸.۴ اولویت‌بندی و رویکرد تدریجی
۳۷	۳.۸.۴ سرمایه‌گذاری بر روی اتوماسیون
۳۷	۴.۸.۴ مستندسازی همگام با توسعه
۳۸	۵.۸.۴ در نظر گرفتن پیامدهای فرهنگی
۳۹	۵ چرایی نیاز به مهندسی معکوس در تکامل نرم‌افزار
۳۹	۱.۵ مقدمه و تعریف مهندسی معکوس
۳۹	۱.۱.۵ تمایز آن با Refactoring و Reengineering
۴۰	۲.۵ دلایل نیاز به مهندسی معکوس
۴۰	۱.۲.۵ فقدان مستندات یا مستندات ناقص
۴۰	۲.۲.۵ تحلیل سیستم‌های قدیمی (Legacy Systems)
۴۱	۳.۲.۵ درک ساختار و منطق سیستم‌های موجود
۴۱	۴.۲.۵ تسهیل مهاجرت به فناوری‌های جدید
۴۱	۳.۵ چالش‌ها و محدودیت‌ها
۴۳	۴.۵ مطالعه موردی (Case Study)

فهرست تصاویر

۱۳	.....	یک شکل نمونه برای نمایش	۱.۲
۱۷	.....	tools and life-cycle DevOps	۱.۳
۲۲	.....	نمایی از مؤلفه‌های فرهنگ و ذهنیت DevOps بر اساس [۱۳].	۲.۳

فصل ۱

فرایندهای مهندسی نرم افزار و چرخه‌های تکامل تا پیداپیش

۱.۱ مقدمه‌ای بر مهندسی نرم افزار

مهندسی نرم افزار شاخه‌ای از مهندسی است که به مطالعه، طراحی، توسعه، آزمون و نگهداری سیستم‌های نرم افزاری می‌پردازد. هدف اصلی آن، ایجاد نرم افزارهایی با کیفیت بالا، قابل اعتماد، کارایی مناسب، مقرن به صرفه و نگهداری آسان است. برخلاف برنامه‌نویسی صرف، مهندسی نرم افزار بر اصول علمی، متداول‌وژی‌های ساختاریافته، و ابزارهای مهندسی برای مدیریت پیچیدگی پروژه‌های نرم افزاری بزرگ تمرکز دارد. با رشد سریع فناوری اطلاعات و افزایش نیاز به سیستم‌های نرم افزاری در حوزه‌های مختلف مانند بانکداری، آموزش، بهداشت و صنعت، مهندسی نرم افزار به یکی از حیاتی‌ترین رشته‌های فناوری تبدیل شده است. این علم تلاش می‌کند تا توسعه نرم افزار را از یک فعالیت هنری یا تجربی به یک فرآیند نظاممند و قابل تکرار تبدیل کند.^[۱]

۲.۱ تاریخچه‌ی فرایندهای توسعه نرم افزار

۲.۱.۱ مدل کد و فیکس (Code-and-Fix)

در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، توسعه نرم افزار عمده‌تاً به صورت "کد و فیکس" انجام می‌شد. در این روش، تیم توسعه مستقیماً شروع به نوشتن کد می‌کرد و در صورت بروز خطا یا مشکل، آن را در حین کار

۲.۱. تاریخچه‌ی فرایندهای توسعه‌فهره‌افزار فرایندهای مهندسی نرم‌افزار و چرخه‌های تکامل تا پیدایش

اصلاح می‌نمود. هیچ مستندسازی، برنامه‌ریزی دقیق یا تحلیل اولیه وجود نداشت.^[۱]

مزایا: سرعت شروع بالا و مناسب برای پروژه‌های کوچک و کوتاه‌مدت.^[۲]

معایب: نگهداری دشوار، افزایش هزینه در مراحل پایانی، نبود امکان پیش‌بینی خطاهای زمان تحويل.^[۳]

۲.۲.۱ مدل آبشاری (Waterfall)

مدل آبشاری در دهه‌ی ۱۹۷۰ معرفی شد و نخستین مدل ساختارمند مهندسی نرم‌افزار به شمار می‌رود. این مدل شامل مراحلی پی‌درپی است که هر مرحله پس از اتمام مرحله‌ی قبل آغاز می‌شود. مراحل اصلی آن عبارت‌اند از: تحلیل نیازمندی‌ها، طراحی سیستم، پیاده‌سازی، آزمون، استقرار و نگهداری. در این روش، هر مرحله باید به‌طور کامل قبل از شروع مرحله بعدی به پایان برسد.^[۴]

مزایا: ساختار مشخص و ساده، مستندسازی کامل و مناسب برای پروژه‌های با نیازهای پایدار.^[۵]

معایب: انعطاف‌پذیری پایین در مواجهه با تغییرات، عدم امکان بازگشت به مراحل قبلی، تاخیر در کشف خطاهای تا مراحل پایانی و سختی در تعامل مداوم با مشتری. اغلب برای مشتری مشکل است که تمامی نیازهای خود را به طور کامل و مشخص بیان کند، مدل آبشاری به این امر نیاز داشته و در مواجه با عدم قطعیت طبیعی که در آغاز بسیاری از پروژه‌ها وجود دارد، مشکل دارد.^[۶]

با وجود محدودیت‌ها، مدل آبشاری هنوز در پروژه‌های دولتی و نظامی با الزامات دقیق مورد استفاده قرار می‌گیرد.^[۷]

۳.۲.۱ مدل افزایشی و تکاملی (Incremental & Evolutionary)

در دهه ۱۹۸۰، با رشد نیاز به سیستم‌های پویا و قابل انطباق، مدل‌های افزایشی و تکاملی ظهر کردند. مدل افزایشی، مدل آبشاری را به طور تکرار شونده به کار می‌گیرد. در این مدل، نرم‌افزار در چند نسخه یا "افزونه" تولید می‌شود و هر نسخه بخشی از قابلیت‌های سیستم نهایی را ارائه می‌دهد. مدل تکاملی نیز بر پایه بازخورد مداوم از کاربران و بهبود تدریجی نسخه‌ها بنا شده است.^[۸]

مزایا: تحويل سریع نسخه‌های اولیه، امکان دریافت بازخورد از کاربر، امکان اعمال تغییرات در طول توسعه و کاهش ریسک پروژه.^[۹]

معایب: نیاز به برنامه‌ریزی دقیق و هماهنگی بین نسخه‌ها، و گاهی پیچیدگی در مدیریت تغییرات.^[۱۰] این رویکرد زمینه‌ساز مدل‌های مدرن‌تر مانند مدل مارپیچی و روش‌های چابک شد.

۴.۲.۱ مدل مارپیچی (Spiral Model)

مدل مارپیچی که توسط بُری بوم در سال ۱۹۸۶ معرفی شد، ترکیبی از مدل آبشاری و تکاملی است و بر تحلیل ریسک در هر تکرار تمرکز دارد. این مدل شامل چهار فاز تکرارشونده است: برنامه‌ریزی، تحلیل ریسک، مهندسی و ارزیابی. پروژه در چندین چرخه (مارپیچ) تکرار می‌شود تا محصول نهایی به بلوغ [بررسد].

با شروع فرآیند، تیم مهندسی نرم‌افزار در جهت عقربه‌های ساعت، حرکت در مارپیچ را آغاز می‌کند و این کار از مرکز شروع می‌شود. اولین مدار حول مارپیچ ممکن است منجر به تولید مشخصه محصول شود. با عبور از هر مرحله منطقه برنامه‌ریزی، کارهای تطابقی با طرح پروژه صورت می‌گیرد. هزینه و زمانبندی بر اساس بازخورد ارزیابی مشتری، تنظیم می‌گردد. علاوه بر آن مدیر پروژه تعداد تکرارهای تنظیم شده لازم برای تکمیل نرم افزار را تعیین می‌کند.

مزایا: مدیریت مؤثر ریسک‌ها، انعطاف‌پذیری بالا، مناسب برای پروژه‌های بزرگ و پیچیده.

معایب: نیاز به تخصص بالا در تحلیل ریسک و افزایش هزینه نسبت به مدل‌های ساده‌تر.

۵.۲.۱ مدل چابک (Agile) و ظهور DevOps

در دهه ۲۰۰۰، با انتشار مانیفست چابک (Agile Manifesto)، پارادایم جدیدی در مهندسی نرم‌افزار شکل گرفت. روش‌های چابک مانند، XP اسکرام (Scrum) و کانبان (Kanban) بر همکاری تیمی، تحويل سریع نسخه‌های قابل اجرا، پاسخ به تغییرات و ارتباط مستمر با مشتری تمرکز دارند.

مزایا: تعامل مستقیم با مشتری، بازخورد سریع، چرخه تحويل کوتاه‌تر، کیفیت بالاتر، افزایش رضایت مشتری، و کاهش خطاهای عملیاتی.

معایب: نیاز به فرهنگ سازمانی جدید، ابزارهای پیشرفته و یادگیری مستمر، دشواری در مستندسازی رسمی.

به مرور، DevOps به عنوان گامی تکمیلی در این مسیر پدیدار شد. با گسترش، چرخه توسعه و عملیات به صورت یکپارچه درآمد تا تحويل مداوم (Continuous Delivery)، استقرار خودکار (Continuous Deployment) و نظارت مستمر فراهم شود. DevOps به نوعی ادامه و بلوغ طبیعی Agile به شمار می‌رود که فاصله‌ی بین تیم توسعه و تیم زیرساخت را از میان برداشته است.

۳.۱ نقش بازخورد و تکامل در مهندسی نرم افزار

بازخورد نقش حیاتی در فرایند توسعه نرم افزار دارد. بدون دریافت بازخورد از کاربران، ذی نفعان یا اعضاي تیم، نرم افزار نمی تواند با نیازهای واقعی محیط و کاربران هماهنگ شود. تکامل نرم افزار نتیجه بازخوردهای پی درپی و اصلاحات مستمر است. در مهندسی نرم افزار مدرن، بازخورد از طریق آزمون های خودکار، بازبینی کد (Code Review)، و جلسات مرور عملکرد پروژه (Sprint Review) جمع آوری می شود. این بازخوردها موجب بهبود کیفیت، افزایش رضایت مشتری و کاهش هزینه های بلندمدت می شوند.

۴.۱ مفهوم چرخه عمر نرم افزار (SDLC)

چرخه عمر توسعه نرم افزار (Software Development Life Cycle) مجموعه ای از مراحل منظم برای تولید، استقرار و نگهداری نرم افزار است که در طول تاریخ توسعه مهندسی نرم افزار تکامل یافته است.[۲]

در دهه ۱۹۶۰، مدل کد و فیکس بدون ساختار مشخص به کار می رفت و مفهومی از چرخه عمر وجود نداشت. با رشد پروژه ها و پیچیدگی سیستم ها در دهه ۱۹۷۰، مدل آبشاری معرفی شد و برای نخستین بار مراحل SDLC به صورت خطی تعریف شدند: تحلیل، طراحی، پیاده سازی، تست و نگهداری.[۳]

در دهه ۱۹۸۰، مدل های افزایشی و تکاملی مفهوم تکرار پذیری را وارد SDLC کردند. نرم افزار در چند چرخه کوچک توسعه می یافت و بازخورد کاربران باعث تکامل تدریجی محصول می شد.[۴]

مدل مارپیچی در دهه ۱۹۹۰ با تمرکز بر مدیریت ریسک، SDLC را به فرآیندی پویا و تکرارشونده تبدیل کرد. در هر چرخه، برنامه ریزی، تحلیل ریسک، طراحی و ارزیابی انجام می شد.[۵]

در نهایت، با ظهور چاپک (Agile) و سپس DevOps در دهه ۲۰۰۰ به بعد، SDLC از رویکردهای سنگین و مستندسازی محور فاصله گرفت و به فرآیندی سریع، انعطاف پذیر و مبتنی بر بازخورد تبدیل شد. اکنون SDLC شامل فازهای پویا و پیوسته ای مانند برنامه ریزی، توسعه، تست خودکار، استقرار و نگهداری مستمر است که به بهبود مداوم نرم افزار و رضایت کاربر منجر می شود.[۶]

فازهای اصلی SDLC

برنامه ریزی (Planning) در این مرحله اهداف پروژه، نیازمندی های کلی، منابع، بودجه و زمان بندی

۴.۱. مفهوم چرخه عمر نرم افزار (SDLC) فرایندهای مهندسی نرم افزار و چرخه های تکامل تا پیدایش

تعیین می شوند. تحلیل ریسکها و تهیه طرح مدیریت پروژه نیز در این فاز انجام می گیرد.[۲]

تحلیل نیازمندی ها (Requirement Analysis): تیم تحلیل، نیازهای کاربران و ذی نفعان را شناسایی و مستند می کند. خروجی این فاز، سند مشخصات نیازمندی های نرم افزار (SRS) است.[۲]

طراحی سیستم (Design): ساختار کلی سیستم، معماری نرم افزار، طراحی پایگاه داده و رابط کاربری مشخص می شود. در این مرحله، مدل های UML و دیاگرام های مختلف برای شفاف سازی طراحی استفاده می شوند.[۲]

پیاده سازی (Implementation): کدنویسی بر اساس طراحی انجام می شود. توسعه دهنگان از زبان ها، فریم ورک ها و ابزارهای مختلف برای تولید نرم افزار استفاده می کنند.[۲]

تست (Testing): در این فاز، نرم افزار از نظر عملکردی، امنیتی، سازگاری و کارایی مورد آزمون قرار می گیرد. هدف، شناسایی و رفع خطاهای پیش از استقرار است.[۲]

نگهداری (Maintenance): پس از استقرار نرم افزار، ممکن است نیاز به اصلاح خطاهای افزودن قابلیت های جدید یا بهینه سازی عملکرد باشد. نگهداری مناسب، عمر مفید نرم افزار را افزایش می دهد و از افت کیفیت آن جلوگیری می کند.[۲]

فصل ۲

مشکلات مطرح در چرخه‌های توسعه و تکامل نرم‌افزار

در این فصل به بررسی مبانی نظری و کارهای انجام شده قبلی می‌پردازیم.

۱.۰۲ مفاهیم پایه

در این بخش مفاهیم و تعاریف پایه‌ای ارائه می‌شود.

۱.۱.۰۲ تعاریف اولیه

تعریف ۱.۰۲. یک تعریف نمونه عبارت است از...

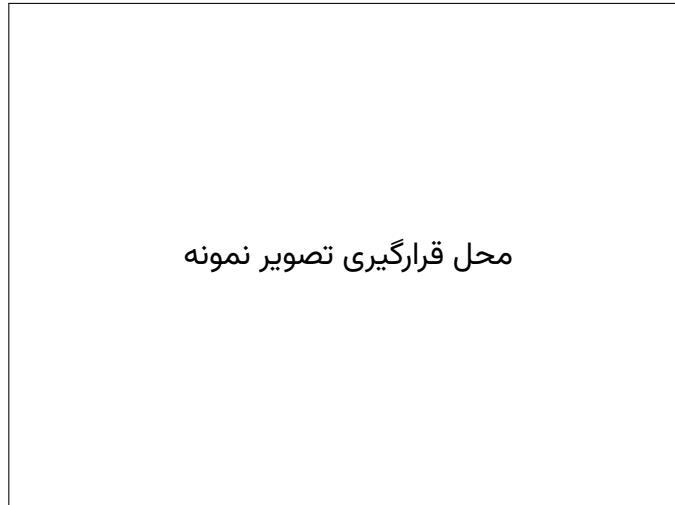
مثال ۱.۰۲. مثالی برای توضیح بهتر مفهوم: می‌توان فرمول ریاضی نوشت: $1 + 2x + x^2$

۲.۰.۱.۰۲ قضایای اساسی

قضیه ۱.۰۲. اگر a و b دو عدد حقیقی باشند، آنگاه:

$$(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$$

می‌توان به شکل‌ها نیز اشاره کرد، مانند شکل ۱.۰۲.

شکل ۱.۲: یک شکل نمونه برای نمایش

۲.۲ مرور ادبیات

مرور کارهای انجام شده در این حوزه:

۱.۲.۲ کارهای پیشین

حقیقان مختلفی در این زمینه فعالیت کرده‌اند. برای مثال:

- [۲۴]: ارائه روش نوین برای حل مسئله
- کارهای دیگر در این زمینه

۲.۲.۲ مقایسه روش‌ها

جدول زیر مقایسه‌ای بین روش‌های مختلف ارائه می‌دهد:

همانطور که در جدول ۱.۲ مشاهده می‌شود، هر روش مزایا و معایب خود را دارد.

۳.۲ روش‌های موجود

در این بخش روش‌های موجود برای حل مسئله بررسی می‌شود.

جدول ۱.۲: مقایسه روش‌های مختلف

پیچیدگی	سرعت	دقت	روش
کم	متوسط	بالا	روش الف
متوسط	بالا	متوسط	روش ب
زیاد	کم	بالا	روش ج

۱.۳.۲ روش اول

توضیحات مربوط به روش اول:

۱. گام اول: تعریف مسئله

۲. گام دوم: جمعآوری داده‌ها

۳. گام سوم: پردازش و تحلیل

۴. گام چهارم: ارائه نتایج

۲.۳.۲ روش دوم

روش دوم رویکرد متفاوتی دارد:

الگوریتم پیشنهادی به شکل زیر است:

```

1 def algorithm(data):
2     result = []
3     for item in data:
4         if item > threshold:
5             result.append(item)
6     return result

```

Listing 2.1:

۳.۲.۲ مزایا و معایب

هر یک از روش‌های ذکر شده مزایا و معایب خاص خود را دارند که باید در انتخاب روش مناسب مدنظر قرار گیرند.

فصل ۳

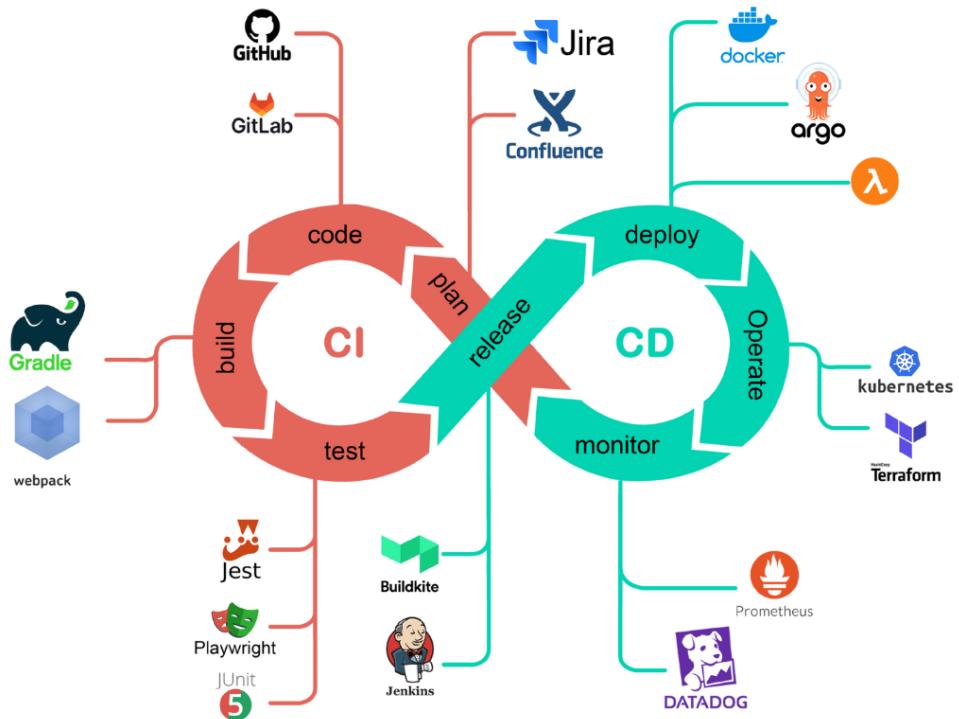
نقش آن در فرایند تکامل نرم افزار و DevOps

۱.۳ مقدمه و تعریف DevOps

۲.۳ مقدمه و تعریف DevOps

یک فرهنگ، فلسفه و مجموعه‌ای از روش‌ها و ابزارها است که هدف اصلی آن، یکپارچه‌سازی و خودکارسازی فرایندهای بین تیم‌های توسعه نرم‌افزار (Development) و عملیات فناوری اطلاعات (Operations) است. در مدل سنتی، این دو تیم جدا از هم عمل می‌کردند که منجر به کندی، خطاهای بیشتر و هماهنگی دشوار می‌شد. ظهور DevOps پاسخی به این چالش‌ها بود تا با ایجاد همکاری و مسئولیت مشترک، شکاف بین ساخت نرم‌افزار و اجرای پایدار آن را از بین ببرد. در نهایت، DevOps به سازمان‌ها این توانایی را می‌دهد که نرم‌افزارها را سریع‌تر، قابل اطمینان‌تر و با کیفیت بالاتر در اختیار کاربران قرار دهند.

۲.۳.۳ فلسفه DevOps و ارتباط آن با Agile

شكل ۱.۳ tools and life-cycle DevOps

۲.۳ فلسفه DevOps و ارتباط آن با Agile

۴.۳ فلسفه DevOps و ارتباط آن با Agile

۲.۳ فلسفه DevOps و ارتباط آن با Agile

فلسفه DevOps بر پایه اصولی استوار است که فرهنگ همکاری، خودکارسازی و بهبود مستمر را ترویج می‌دهد. این فلسفه را می‌توان در "حلقه بی‌پایان" عملیات DevOps (که شامل مراحل برنامه‌ریزی، توسعه، استقرار و نظارت است) و همچنین در "سه راهی" معروف آن (جريان، Flow) بازخورد- (Feed-back) و یادگیری مستمر (Continues Learning) خلاصه کرد. ارتباط Agile با متداول‌وزی back) بسیار عمیق است. Agile بر انعطاف‌پذیری، تحويل تدریجی و پاسخگویی به تغییرات در طول فرآیند توسعه تأکید دارد. در حقیقت، DevOps مکمل Agile است؛ در حالی که Agile سرعت و کیفیت توسعه تسری می‌بخشد. DevOps این فلسفه را گسترش می‌دهد و آن را به فرآیند استقرار و عملیات پس از توسعه تأثیر می‌گذارد. بنابراین، می‌توان DevOps را به عنوان ادامه طبیعی و ضروری توسعه را افزایش می‌دهد، DevOps تضمین می‌کند که این تغییرات سریع می‌توانند به صورت ایمن و پایدار در محیط تولید مستقر شوند. جنبش Agile در نظر گرفت که تمرکز آن بر روی کل چرخه عمر نرم‌افزار است.

۵.۳ چرخه عمر ۳. چرخه عمر DevOps

۶.۳ چرخه عمر DevOps

چرخه عمر DevOps یک فرآیند تکراری و مستمر است که مراحل مختلفی از ایده تا تحویل نرم افزار و نظارت بر آن را در بر می‌گیرد. این چرخه با استفاده از ابزارهای خودکار به هم پیوسته، جریان ارزش را سریع و کارآمد می‌کند.

• برنامه‌ریزی (Plan)

در این فاز اولیه، اهداف پروژه تعریف، وظایف زمان‌بندی و پیشرفت کار رهگیری می‌شود. این مرحله تضمین می‌کند که همه اعضای تیم از اهداف کسب‌وکار و برنامه‌های فنی آگاه هستند.
ابزارها: از ابزارهایی مانند Jira برای ردیابی Issues و مدیریت پروژه و Confluence برای مستندسازی و همکاری استفاده می‌شود.

• توسعه (Code)

توسعه‌دهندگان در این مرحله نرم افزار را می‌نویسند. برای اطمینان از سازگاری و قابلیت تکرار محیط‌های توسعه، از ابزارهای خاصی استفاده می‌شود.

ابزارها: Docker برای بسته‌بندی نرم افزار در کانتینرهای سبک و قابل حمل، Kubernetes برای مدیریت و خودکارسازی این کانتینرهای، Puppet & Ansible برای مدیریت پیکربندی و خودکارسازی زیرساخت به کار می‌روند.

• یکپارچه‌سازی مستمر (Continuous Integration)

این تمرین شامل ادغام مکرر کد نوشته شده توسط تمام توسعه‌دهندگان به یک ریپاپیتوری مشترک است. پس از هر ادغام، فرآیندهای ساخت و تست به طور خودکار اجرا می‌شوند تا خطاهای در اسرع وقت شناسایی شوند. CI تضمین می‌کند که کدها به طور مداوم با یکدیگر یکپارچه شده و از بروز تعارضات بزرگ در آینده جلوگیری می‌کند.

• تحویل مستمر (Continuous Delivery)

CD گام بعدی پس از CI است. این تمرین تضمین می‌کند که پس از هر ادغام موفقیت‌آمیز کد، می‌توان نرم افزار را در هر لحظه و با کمترین تلاش به صورت دستی در محیط تولید منتشر کرد. در تحویل مستمر، فرآیند استقرار تا مرحله نهایی خودکار است، اما انتشار نهایی در محیط تولید به صورت دستی و با تأیید یک انسان انجام می‌شود.

۱. استقرار مستمر (Continuous Deployment)

این پیشرفته ترین مرحله است که در آن، هر تغییری که از تستها در مراحل CI/CD موفقیت آمیز عبور کند، به طور خودکار در محیط تولید مستقر می شود. در این مدل، هیچ مداخله دستی در فرآیند استقرار وجود ندارد و انتشار نرم افزار به یک رویداد عادی و روزمره تبدیل می شود. این امر سرعت ارائه ارزش به کاربر نهایی را به حداقل می رساند.

ابزارهای CI/CD: از ابزارهایی مانند CircleCI، CI/CD Actions/GitLab GitHub Jenkins، برای خودکارسازی کامل خط لوله از یکپارچه سازی تا استقرار استفاده می شود.

۲. نظارت و بازخورد (Monitoring & Feedback)

پس از استقرار نرم افزار در محیط تولید، عملکرد آن تحت نظارت دقیق قرار می گیرد تا از پایداری و سلامت سرویس اطمینان حاصل شود. داده های مربوط به عملکرد برنامه، زیرساخت و تجربه کاربر جمع آوری و تجزیه و تحلیل می شوند. این داده ها به صورت یک حلقه بازخورد (Feedback Loop) به تیم های توسعه و برنامه ریزی بازمی گردند تا برای بهبود مستمر محصول و رفع مشکلات در چرخه های بعدی مورد استفاده قرار گیرند.

ابزارها: Grafana برای تجسم متريک ها، Stack Elastic Prometheus برای مدريت و تحليل لاغ ها، Sentry برای ردیابی خطاهای خطاها در لحظه استفاده می شوند.

۷.۳ پیشنهادات برای کارهای آینده

بر اساس نتایج و محدودیت های شناسایی شده، پیشنهادات زیر برای کارهای آینده ارائه می شود:

۱.۷.۳ بهبودهای کوتاه مدت

۱. بهینه سازی کد برای کاهش مصرف حافظه
۲. افزودن قابلیت های جدید به سیستم
۳. بهبود رابط کاربری

۲.۷.۳ پیشنهادات برای تحقیقات آینده

- بررسی استفاده از روش های یادگیری عمیق

۸.۳ فرهنگ و سازماندهی در DEVOPS فصل ۳. DEVOPS و نقش آن در فرایند تکامل نرم افزار

- توسعه نسخه توزیع شده از سیستم
- ارزیابی روی مجموعه داده های بزرگ تر
- مطالعه کاربردهای جدید در حوزه های دیگر

۳.۷.۳ کاربردهای بالقوه

این کار می تواند در زمینه های زیر کاربرد داشته باشد:

- صنعت و تولید
- آموزش و پژوهش
- خدمات و تجارت الکترونیک

۸.۴ فرهنگ و سازماندهی در DevOps

۱.۸.۳ همکاری میان تیم توسعه و عملیات

DevOps تنها مجموعه ای از ابزارها و فرایندهای فنی نیست، بلکه یک تغییر فرهنگی و سازمانی عمیق در نحوه همکاری میان تیم های توسعه (Development) و عملیات (Operations) است. این فرهنگ بر پایه ای اعتماد، ارتباط، شفافیت و مسئولیت مشترک بنا شده است. بر اساس پژوهش [۱۳]، پیش از آن که رویکردی فنی باشد، نوعی تغییر در نگرش سازمانی است که موجب نزدیکی میان تیم های مختلف و شکل گیری ذهنیت همکاری می شود.

در مدل های سنتی، توسعه دهنده ها پس از نوشتمن کد، آن را تحویل تیم عملیات می دادند تا در محیط واقعی مستقر شود. نتیجه ای این جدایی، بروز مشکلاتی مانند عدم هماهنگی، خطاهای زیاد در استقرار و تأخیر در تحویل بود. DevOps با هدف رفع این شکاف به وجود آمد تا توسعه و عملیات به صورت یک واحد عمل کنند و مسئولیت موفقیت یا شکست نرم افزار را به صورت مشترک بر عهده بگیرند.

۲.۸.۳ مؤلفه های اصلی فرهنگ DevOps

ارتباط باز و مداوم: تیمها باید به طور پیوسته با یکدیگر در ارتباط باشند. ابزارهایی مانند Slack یا Microsoft Teams برای گفت و گوهای لحظه‌ای، و Jira برای پیگیری وظایف به کار می‌روند. این ارتباط مداوم باعث می‌شود تصمیم‌ها سریع‌تر گرفته شوند و مشکلات پیش از تبدیل شدن به بحران، شناسایی و رفع شوند. نمونه‌ی عملی آن در شرکت Atlassian دیده می‌شود که توسعه‌دهندگان و مدیران سیستم وضعیت پایپ‌لاین‌های CI/CD و استقرارها را در همان کانال‌های گفت و گو دنبال می‌کنند.

مسئولیت مشترک (Shared Ownership): در فرهنگ DevOps دیگر مفهوم «تحویل دادن کد و رها کردن آن» وجود ندارد. توسعه‌دهندگان در موفقیت نرم‌افزار پس از استقرار نیز نقش مستقیم دارند و در مقابل، تیم عملیات هم از مراحل طراحی و تست در جریان پروژه قرار می‌گیرد. مثال شناخته شده، سیاست «You build it, you run it» در شرکت Amazon است که باعث می‌شود توسعه‌دهنده نسبت به پایداری و مانیتورینگ نرم‌افزار در محیط واقعی حساس‌تر باشد.

یادگیری و بهبود مستمر (Continuous Learning): پس از هر انتشار (Release)، تیمها جلساتی با عنوان Postmortem برگزار می‌کنند تا شکست‌ها و موفقیت‌ها را بررسی کنند. هدف، سرزنش افراد نیست؛ بلکه یافتن علت ریشه‌ای خطأ و اصلاح فرایند است. شرکت‌هایی مانند Google از گزارش‌های Blameless Postmortem استفاده می‌کنند تا بدون مقصص جلوه‌دادن افراد، فرایندها و پیکربندی‌ها را بهبود دهند.

هم‌ترازی اهداف بین تیم‌ها (Goal Alignment): در سازمان‌های سنتی، اهداف توسعه (تحویل سریع‌تر) و عملیات (پایداری بیشتر) معمولاً در تضاد هستند. DevOps با تعریف شاخص‌های عملکرد مشترک مانند Deployment Frequency و MTTR این تضاد را کاهش می‌دهد و باعث می‌شود هر دو تیم به سمت هدف مشترک، یعنی تحویل سریع ولی پایدار نرم‌افزار، حرکت کنند. همان‌طور که در [۱۳] آمده است، هم‌ترازی هدف‌ها باعث می‌شود معیارهای ارزیابی از فرد محور به تیم محور تغییر کند.

شکل ۲.۳: نمایی از مؤلفه‌های فرهنگ و ذهنیت DevOps بر اساس [۱۳].

۹.۳ مزایای DevOps در تکامل نرم افزار

مهم‌ترین مزایای به کارگیری DevOps در فرایند توسعه و تکامل نرم افزار عبارت‌اند از:

- افزایش سرعت تحویل نرم افزار
- بهبود پایداری و اطمینان در استقرارها
- ارتقای کیفیت محصول
- افزایش بهره‌وری و هماهنگی تیم‌ها
- توانایی پاسخ سریع به تغییرات بازار و نیازهای کاربران

همان طور که در [۱۳] نیز اشاره شده است، این مزایا زمانی به طور کامل به دست می‌آیند که فرهنگ همکاری میان تیم‌های توسعه و عملیات که در بخش ۱.۸.۳ توضیح داده شد، در سازمان نهادینه شده باشد.

افزایش سرعت تحویل نرم افزار

موجب می‌شود چرخه‌ی توسعه از ایده تا تحویل نهایی کوتاه‌تر شود. با خودکارسازی مراحلی مانند ساخت، تست و استقرار، تیم‌ها می‌توانند در بازه‌های زمانی بسیار کوتاه نسخه‌های جدید ارائه دهند. به عنوان نمونه، شرکت Amazon روزانه هزاران استقرار جدید در زیرساخت خود انجام می‌دهد. این حجم از بهروزرسانی تنها به لطف استفاده از خطوط خودکار CI/CD ممکن است.

بهبود پایداری و اطمینان در استقرارها

در روش‌های سنتی، استقرار نرم افزار اغلب با اضطراب و خطا همراه بود، زیرا تغییرات به صورت گستردگی و یکباره اعمال می‌شد. DevOps این مشکل را با اعمال تغییرات کوچک و مکرر حل کرده است. نمونه‌ی شناخته شده، تجربه Etsy است که پس از خودکارسازی استقرارها، توانست بدون توقف سرویس، استقرارهای متعدد روزانه انجام دهد.

ارتقای کیفیت محصول

تست‌های خودکار و مانیتورینگ مستمر از ارکان DevOps هستند و کمک می‌کنند خطاها در مراحل ابتدایی شناسایی و اصلاح شوند. شرکت‌هایی مانند Google با تکیه بر پایش مداوم، نرخ خرابی را کاهش داده‌اند.

افزایش بهره‌وری و هماهنگی تیم‌ها

باعث می‌شود تیم‌های توسعه، عملیات، آزمون و حتی امنیت در یک چرخه‌ی واحد کار کنند و کارهای دستی و تکراری حذف شود.

پاسخ سريع به تغييرات بازار و نيازهای کاربران

در محیط‌های پویا، چرخه‌ی بازخورد سريع که در [۱۳] بر آن تأکيد شده، امكان انتشار و بازگردانی سريع ویژگی‌ها را فراهم می‌کند.

۱۰.۳ مطالعه‌ی موردي

شرکت Netflix با ميليون‌ها کاربر در سراسر جهان، يكی از پيشگامان در به‌كارگيري رو يکرد DevOps است. مقیاس بسیار بزرگ سامانه و نیاز به ارائه مداوم محتوا، این شرکت را بر آن داشت تا از شیوه‌های سنتی توسعه فاصله بگیرد و معماری‌ای پویا و مبتنی بر خودکارسازی ایجاد کند. همان‌گونه که در پژوهش [۱۴] نیز تأکید شده، موفقیت در مقیاس گستردگی تنها زمانی ممکن است که فرهنگ سازمانی، ابزارها و فرآيندها همزمان دگرگون شوند.

چالش‌های اولیه

در سال‌های ابتدایی فعالیت، Netflix با چند چالش اساسی روبرو بود:

- استقرارهای نرم‌افزاری به صورت دستی انجام می‌شد و احتمال خطاهای انسانی بالا بود.
- هرگونه تغییر کوچک در سیستم می‌توانست موجب اختلال در پخش محتوا شود.
- سرورها در مراکز داده داخلی نگهداری می‌شدند و مقیاس‌پذیری آن‌ها محدود بود.

این چالش‌ها سبب شدند که Netflix در سال ۲۰۰۸ تصمیم بگیرد به زیرساخت ابری مهاجرت کند و همزمان فلسفه DevOps را در سازمان پیاده‌سازی کند. این تصمیم، نقطه عطفی در مسیر تکامل فنی و فرهنگی شرکت بود.

معماری و ابزارهای مورد استفاده

برای تحقق اصول DevOps، Netflix مجموعه‌ای از ابزارها و فرآيندهای خودکار را توسعه داد. برخی از مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- Spinnaker: سیستم متن‌باز ویژه Netflix برای خودکارسازی خط لوله‌های CI/CD. این ابزار امکان استقرار مکرر، سريع و بدون وقفه سرویس‌ها را فراهم می‌کند.

• **Chaos Monkey:** ابزاری برای آزمایش پایداری سیستم از طریق ایجاد خطاهای تصادفی در سرورهای؛ هدف آن ارزیابی مقاومت سامانه در برابر شکست است.

• **Vector و Atlas:** ابزارهای پایش و تحلیل عملکرد سرویس‌ها که داده‌ها را به صورت لحظه‌ای جمع‌آوری و بررسی می‌کنند.

با این زیرساخت‌ها، Netflix قادر است روزانه صدها استقرار جدید انجام دهد، بدون آن‌که کاربران هیچ‌گونه اختلالی در سرویس احساس کنند.

فرهنگ سازمانی DevOps در Netflix

مطابق با دیدگاه مطرح شده در [۱۳]، یکی از عوامل کلیدی موفقیت DevOps در Netflix، نهادینه‌سازی آن در فرهنگ سازمانی است. اصول فرهنگی مهم در این شرکت شامل موارد زیر است:

- **اعتماد به تیم‌ها:** هر تیم مسئول استقرار و نگهداری سرویس‌های خود است.
- **آزادی همراه با مسئولیت:** توسعه‌دهندگان در انتخاب ابزار و روش‌ها آزادی کامل دارند، اما مسئولیت عملکرد سرویس نیز با خود آنان است.
- **بازخورد سریع:** داده‌های واقعی کاربران به صورت لحظه‌ای تحلیل می‌شود و تصمیم‌گیری‌ها بر پایهٔ شواهد انجام می‌گیرد.

نتایج پیاده‌سازی

اجرای اصول DevOps در Netflix منجر به بهبود چشمگیر در جنبه‌های مختلف توسعه و بهره‌برداری از سامانه شده است:

- کاهش محسوس خطاهای استقرار،
- افزایش سرعت ارائه قابلیت‌های جدید،
- مقیاس‌پذیری بسیار بالا در پاسخ به رشد کاربران،
- ارتقای تجربه کاربری و کاهش زمان قطعی سرویس.

به عنوان نمونه، در زمان اوج مصرف، سامانه‌های Netflix قادرند میلیون‌ها درخواست همزمان را بدون افت کیفیت پاسخ دهند؛ قابلیتی که بدون زیرساخت خودکار و فرهنگ همکاری DevOps امکان‌پذیر نبود.

۱۱.۳ چالش‌های استقرار DevOps

هرچند DevOps در سال‌های اخیر به عنوان یکی از مؤثرترین رویکردها در توسعه نرم‌افزار شناخته شده است، اما پیاده‌سازی موفق آن کار ساده‌ای نیست. همان‌گونه که در پژوهش [۱۳] نیز اشاره شده، سازمان‌ها در مسیر استقرار DevOps با موضع فنی و فرهنگی متعددی روبرو می‌شوند که در صورت مدیریت‌نشدن صحیح، می‌توانند موجب کندی یا حتی شکست کل فرآیند شوند. در ادامه، مهم‌ترین چالش‌های پیاده‌سازی این رویکرد بررسی می‌شود.

مسائل امنیتی و حفظ اعتماد

با خودکار شدن فرآیندها و افزایش سرعت استقرار، امنیت به یکی از دغدغه‌های اصلی در محیط‌های DevOps تبدیل شده است. در روش‌های سنتی، بررسی‌های امنیتی معمولاً در انتهای چرخه توسعه انجام می‌شد، اما در DevOps انتشارهای سریع و مکرر ممکن است سبب نادیده‌گرفتن برخی کنترل‌های حیاتی شود. برای نمونه، زمانی که تیم توسعه به صورت روزانه کد جدید را با شاخه اصلی ادغام می‌کند، یک آسیب‌پذیری کوچک می‌تواند بلافاصله وارد محیط تولید شود. برای رفع این مشکل، رویکرد DevSecOps پیشنهاد می‌شود که در آن، امنیت از مراحل اولیه توسعه در چرخه عمر نرم‌افزار ادغام می‌شود. همچنین کنترل دسترسی، مدیریت کلیدها و محافظت از داده‌های حساس از مسئولیت‌های مهمی هستند که نیاز به نظارت مداوم دارند.

پیچیدگی زیرساخت و وابستگی به ابزارها

یک دیگر از چالش‌های جدی، افزایش پیچیدگی فنی در اثر استفاده از ابزارهای متنوع است. سازمان‌ها برای پیاده‌سازی DevOps اغلب از ترکیب ابزارهایی چون Docker، Jenkins، Kubernetes و Terraform استفاده می‌کنند. هرچند این ابزارها قدرت و انعطاف بالایی دارند، اما برای تیم‌هایی که تجربه کافی ندارند، می‌توانند موجب سردرگمی و کاهش بهره‌وری شوند. مطالعه [۱۴] نشان می‌دهد تمرکز بیش از حد بر ابزارها ممکن است هدف اصلی DevOps یعنی همکاری مؤثر و تحويل سریع ارزش به مشتری را

تحت الشعاع قرار دهد. مستندسازی دقیق، آموزش منظم و طراحی زیرساخت ساده و پایدار از مهم‌ترین راهکارهای مقابله با این چالش هستند.

مقاومت فرهنگی و تغییر در شیوه کار

مهم‌ترین مانع در مسیر اجرای DevOps، چالش فرهنگی درون سازمان است. برخلاف تصور رایج، DevOps صرفاً تغییر در ابزارها نیست، بلکه تحولی در نگرش، ساختار و مسئولیت‌پذیری اعضاست. در مدل سنتی، تیم‌های توسعه و عملیات معمولاً به صورت مجزا عمل می‌کردند و هر کدام تنها بخشی از مسئولیت را بر عهده داشتند؛ اما در DevOps مرزها از میان برداشته می‌شوند و موفقیت کل محصول، مسئولیتی جمیعی است. در بسیاری از سازمان‌ها، این تغییر ذهنیت با مقاومت مواجه می‌شود – به‌ویژه در ساختارهای سلسله‌مراتبی که عادت به تفکیک نقش‌ها دارند. تجربه گزارش شده در [۱۳] نشان می‌دهد آموزش مستمر، شفافسازی اهداف و مشارکت فعال کارکنان در تصمیم‌گیری، از مؤثرترین راهکارها برای غلبه بر این مقاومت فرهنگی است.

در مجموع، استقرار موفق DevOps مستلزم آمادگی فنی و فرهنگی توأم است. بی‌توجهی به یکی از این ابعاد می‌تواند موجب کندی در تحول سازمانی و کاهش اثربخشی کل چرخه توسعه شود.

۱۲.۳ جمعبندی فصل

در این فصل نشان داده شد که DevOps فراتر از مجموعه‌ای از ابزارها یا روش‌های فنی است و در واقع یک تغییر بنیادی در فرهنگ و نگرش سازمانی به شمار می‌آید. بر اساس پژوهش [۱۴]، موفقیت در اجرای DevOps زمانی حاصل می‌شود که سازمان‌ها بر سه محور کلیدی تمرکز کنند: همکاری مستمر، مسئولیت‌پذیری مشترک و بهبود پیوسته. در چنین بستری، مرز میان تیم‌های توسعه و عملیات از میان برداشته می‌شود و کل سازمان به یک واحد منسجم در راستای تحويل ارزش به کاربر تبدیل می‌گردد.

رویکرد DevOps با اتکا به خودکارسازی، زیرساخت به عنوان کد (Infrastructure as Code) و چرخه‌های یکپارچه CI/CD، توانسته است فاصله میان تولید نرم‌افزار و استقرار آن را به‌طور چشمگیری کاهش دهد. نتیجه این تحول، تولید نرم‌افزارهایی با کیفیت بالاتر، قابلیت اطمینان بیشتر و سرعت انتشار بالاتر است. ابزارهایی مانند Jenkins، Docker و Kubernetes ستونهای فنی این رویکرد تشکیل می‌دهند و زمینه را برای پیاده‌سازی پایدار و مقیاس‌پذیر فراهم می‌کنند.

نمونه‌های موفقی همچون Netflix و Amazon نشان داده‌اند که اجرای اصول DevOps نه تنها موجب افزایش چابکی و مقیاس‌پذیری می‌شود، بلکه توانایی سازمان در پاسخ‌گویی به تغییرات بازار و

نیاز کاربران را نیز ارتقا می‌دهد. با این حال، همان‌گونه که در [۱۳] تأکید شده، استقرار DevOps بدون آمادگی فرهنگی و آموزشی کافی می‌تواند با چالش‌هایی چون پیچیدگی زیرساخت، ضعف در امنیت و مقاومت کارکنان روبرو شود.

در نهایت می‌توان DevOps را پلی میان فرهنگ Agile و عملیات مدرن دانست؛ پلی که با تقویت ارتباط میان فناوری، فرآیند و فرهنگ همکاری، مسیر تحول دیجیتال را هموار می‌سازد. سازمان‌هایی که بتوانند میان این سه بعد تعادل برقرار کنند، نه تنها در توسعه نرم‌افزار بلکه در کل چرخه عمر نوآوری و ارزش‌آفرینی خود به موفقیت پایدار دست خواهند یافت.

فصل ۴

چرایی نیاز به بازطراحی در پیاده‌سازی نرم‌افزار

۱.۱ مقدمه

سیستم‌های نرم‌افزاری، برخلاف دارایی‌های فیزیکی که دچار فرسایش مکانیکی می‌شوند، به مرور زمان کارایی خود را در انطباق با واقعیت‌های تجاری و بستر فناورانه از دست می‌دهند. این پدیده، که اغلب به آن «کهنگی نرم‌افزاری» گفته می‌شود، منجر به افزایش فزاینده در هزینه‌های عملیاتی و نگهداری می‌گردد. برآوردها نشان می‌دهد که نگهداری نرم‌افزار به عنوان پرهزینه‌ترین فاز چرخه حیات نرم‌افزار، تقریباً ۶۰ درصد از کل تلاش‌های صورت گرفته در این چرخه را به خود اختصاص می‌دهد.

سازمان‌ها در محیط‌های رقابتی و نظارتی امروز، تحت فشار مستمر برای افزایش چابکی و پاسخگویی به تغییرات بازار، مقررات جدید، و نیازهای در حال تحول کاربران قرار دارند. زمانی که سیستم‌های قدیمی Systems به مانعی برای نوآوری تبدیل می‌شوند و بخش نامتناسبی از بودجه را مصرف می‌کنند، بازمهندسی Reengineering به یک ضرورت استراتژیک تبدیل می‌گردد. هدف از بازمهندنسی، نه صرفاً تولید ویژگی‌های جدید، بلکه بازیابی و طولانی کردن عمر سیستم‌های حیاتی است، ضمن کاهش هزینه‌های بالای نگهداری.

بازمهندنسی، اساساً یک سرمایه‌گذاری در مدیریت ریسک و بهینه‌سازی مالی محسوب می‌شود. زمانی که هزینه‌های نگهداری بیش از نیمی از بودجه توسعه را می‌بلعد، این هزینه عملاً منابعی را که می‌توانست صرف نوآوری شود، از بین می‌برد (هزینه فرصت). بنابراین، بازمهندنسی به عنوان راهکاری برای تثبیت سازمانی، کاهش ریسک‌های شکست سیستمی، و تضمین انطباق با قوانین، بر تحویل ویژگی‌های فوری اولویت می‌یابد.

۲.۴ تعریف بازطراحی (Redesign) / (Reengineering)

بازمهندسی نرم‌افزار، فرآیند بررسی و تغییر یک سیستم موجود با هدف پیاده‌سازی آن در یک فرم جدید یا تطبیق داده شده است. این فرآیند از نرم‌افزار و مستندات موجود استفاده می‌کند تا نیازمندی‌ها و طراحی سیستم هدف را تولید کند.

۱.۲.۴ بازمهندسی در برابر مهندسی رو به جلو

برخلاف مهندسی رو به جلو (Forward Engineering) که با یک سند مشخصات تعریف شده آغاز می‌شود، بازمهندسی با سیستم موجود به عنوان «مشخصات» خود آغاز شده و از طریق فرآیندهای درک و تبدیل، سیستم هدف را استخراج می‌کند.

۲.۲.۴ مهندسی معکوس (بازیابی طراحی)

مرحله حیاتی که بازمهندسی را تعریف می‌کند، بازیابی طراحی یا مهندسی معکوس (Reverse Engineering) است. این مرحله برای بازیابی منطق و چرایی تصمیمات معماري از دست رفته که در طول پیاده‌سازی اولیه اتخاذ شده‌اند، ضروری است. قبل از شروع هرگونه کار فنی، زمینه و هدف بازمهندسی باید در چارچوب اهداف کلان سازمانی تعریف شود.

۳.۴ دلایل اصلی نیاز به بازطراحی

۱.۳.۴ تغییر نیازمندی‌ها

تغییر در نیازمندی‌ها (ناشی از تکامل نیازهای کاربر یا تغییر بازار و مقررات) اجتناب‌ناپذیر است و ایجاد تغییرات دیرهنگام می‌تواند هزینه‌های توسعه را تا ۳۰٪ درصد افزایش دهد. استراتژی دفاعی، طراحی معماري بر اساس تجزیه مبتنی بر نوسان (Volatility-Based Decomposition) است. این اصل مستلزم کپسوله‌سازی اجزای مستعد تغییر برای جلوگیری از نشت تغییرات در سراسر سیستم و افزایش مقاومت در برابر انحراف ویژگی است. در غیر این صورت، سیستم با بدھی معماري روبرو می‌شود.

۲.۳.۴ فناوری های جدید

پذیرش فناوری های جدید نیروی محرکه قوی برای بازنگردی است و اغلب برای رفع محدودیت های عملکردی و مقیاس پذیری سیستم های قدیمی ضروری است. این شامل گذار به برنامه های ابر محور (Cloud-Native) و معماری میکرو سرویس ها می شود. زیر ساخت های قدیمی IT اغلب نیازمند سفارشی سازی های گستره ده و راه حل های میان افزار پیچیده هستند تا قابلیت هم کاری با ابزارهای دیجیتال جدید تضمین شود.

۳.۳.۴ ضعف معماري اوليه

نیاز به بازطراحی اغلب ریشه در پذیرش الگوهای ضد طراحی (Anti-Patterns) دارد. بد نام ترین آن، الگوی «توب گلی بزرگ» (Big Ball of Mud - BBoM) است که در آن ساختار سیستم قادر تفکیک مسئولیت ها و سازماندهی مشخص است. این وضعیت باعث انباشت بدھی فنی شده و اصلاح سیستم را دشوار می کند.

۴.۳.۴ انباشت بدھی فنی

بدھی فنی، هزینه استعاری تصمیم های کوتاه مدت است. همانند بدھی مالی، بهره مند است و با گذشت زمان رشد می کند. بر اساس گزارش ها، حدود ۴۲٪ از زمان توسعه دهنده گان صرف مقابله با بدھی فنی می شود. زمانی که بدھی فنی از ۵۰٪ ارزش فناوری یک سیستم فراتر رود، بازنگردی کامل از نظر اقتصادی توجیه پذیر است.

۴.۴ مراحل بازطراحی نرم افزار

فرآیند بازنگردی نرم افزار یک روش شناسی ساختار یافته است که از تحلیل سیستم موجود آغاز شده و تا پیاده سازی استراتژی های مهاجرت با کمترین ریسک ادامه می یابد.

۱.۴.۴ تحلیل سیستم فعلی

ارزیابی جامع سیستم فعلی کام اول است تا مشخص شود کدام بخش‌ها ارزش حفظ کردن دارند. این تحلیل شامل سنجش شاخص‌هایی مانند زمان پاسخ، درصد در دسترس بودن (uptime) و آزمون بار اوج (Peak Load) برای تحلیل اقتصادی Testing (TCO) است. همچنین ارزیابی هزینه کل مالکیت (TCO) برای تحلیل اقتصادی سیستم ضروری است.

۲.۴.۴ شناسایی نقاط ضعف

در غیاب مستندات کامل، مهندسی معکوس برای درک منطق و بازیابی طراحی به کار می‌رود. ابزارهای هوش مصنوعی مانند Copilot GitHub می‌توانند وابستگی‌ها، فراخوانی‌ها و ساختارهای منطقی را استخراج کرده و مستندات به روز تولید کنند.

۳.۴.۴ طراحی مجدد معماري و پياده سازی

بازطراحی معماري معمولاً شامل گذار از ساختارهای یکپارچه به معماري‌های توزيع شده مانند میکروسرویس‌ها است. چالش‌های کلیدی اين گذار عبارتند از:

- افزایش هزینه‌های زیرساختی و تست برای هر سرویس جدید.
- از دست رفتن تضمین‌های ACID و نیاز به مدیریت ثبات نهایی Consistency). (Eventual
- استفاده از الگوهایی مانند ساگا (Saga) و تضمین همتوانایی (Idempotency) برای هماهنگی تراکنش‌ها.

۴.۴.۴ استراتژی‌های مهاجرت

انتخاب روش مهاجرت بستگی به میزان تحمل ریسک سازمان دارد:

- **مهاجرت انفجار بزرگ (Big Migration): Bang** سوئیچ فوری از سیستم قدیمی به سیستم جدید؛ پر ریسک و مناسب سیستم‌های غیر بحرانی.
- **مهاجرت افزایشی (Incremental Migration)** یا الگوی انجیر خفه‌کننده: جایگزینی تدریجی بخش‌ها و اجرای همزمان سیستم‌های قدیم و جدید برای کاهش ریسک.

۵.۴ ابزارها و تکنیکهای بازطراحی

فرآیند بازطراحی و نگهداری سیستم‌های قدیمی معمولاً با به کارگیری مجموعه‌ای از ابزارها و تکنیکهای تخصصی انجام می‌شود که هدف نهایی آن‌ها افزایش کارایی، قابلیت نگهداری و طول عمر نرم‌افزار است. سه مورد کلیدی در این حوزه عبارتند از:

۱.۵.۴ بازآرایی (Refactoring)

بازآرایی فرآیند بازسازی (restructuring) ساختار داخلی کد بدون تغییر رفتار خارجی آن است. هدف اصلی بهبود طراحی، خوانایی و قابلیت نگهداری کد است که در نهایت توسعه‌ی ویژگی‌های جدید را آسان‌تر می‌کند. این کار اغلب با انجام تغییرات کوچک و مطمئن مانند تغییر نام متغیرها، استخراج متدها و ساده‌سازی شرط‌ها انجام می‌شود. ابزارهای مدرن یکپارچه در محیط‌های توسعه (IDE) مانند قابلیت‌های بازآرایی در IntelliJ IDEA یا ReSharper برای C# این فرآیند را به صورت خودکار و ایمن انجام می‌دهند [۱].

۲.۵.۴ مهندسی معکوس (Reverse Engineering)

مهندسي معکوس فرآيند استخراج طراحی، معماری و مشخصات يك سيستم از كد منبع موجود است. اين تكنيك به ويزه برای درك سيستم‌های legacy که قادر مستندات کافي هستند، حياتی است. ابزارهای اين حوزه مانند ابزارهای تولید نمودارهای UML از کد (مانند Architect Enterprise یا ابزارهای موجود در Visual Studio) یا ديس اسمبليها، لاييه‌های مختلف سيستم را آشكار کرده و درك آن را برای تيم‌های توسعه ممکن می‌سازند [۲].

۳.۵.۴ مهاجرت (Migration)

مهاجرت به فرآیند انتقال يك سيستم نرم‌افزاری از يك محيط تكنولوجیکی قدیمی به يك محيط جدیدتر و قدرتمندتر اطلاق می‌شود. اين امر می‌تواند شامل مهاجرت پایگاه داده (مانند انتقال از Oracle به PostgreSQL)، مهاجرت سکو (مانند انتقال يك برنامه از ویندوز به وب) یا حتی مهاجرت زبان برنامه‌نویسی باشد. ابزارهای اتوماسیون این فرآیند، ریسک و تلاش انسانی مورد نیاز را به شدت کاهش می‌دهند. موفقیت این فرآیند وابسته به برنامه‌ریزی دقیق، اجرای مرحله‌ای و تست گسترده برای اطمینان از حفظ يکپارچگی داده‌ها و عملکرد سيستم است [۳].

۶.۴ معیارهای تصمیم‌گیری برای بازطراحی

تصمیم‌گیری برای انجام فرآیند بازطراحی یک سیستم نرم‌افزاری، نیازمند سنجش و ارزیابی دقیق چندین معیار حیاتی است تا بتوان توجیه فنی و اقتصادی آن را به درستی بررسی کرد. مهم‌ترین این معیارها عبارتند از:

۱.۶.۴ هزینه (Cost)

برآورد دقیق تمامی هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم پروژه بازطراحی امری ضروری است. این هزینه‌ها شامل دستمزد تیم توسعه، هزینه‌های مربوط به خرید یا اجاره ابزارها و زیرساخت‌های جدید، هزینه‌های آموزش پرسنل و همچنین هزینه‌های احتمالی توقف یا کاهش عملکرد سیستم در حین اجرای پروژه می‌شود. این معیار باید در مقابل هزینه‌های ادامه کار با سیستم قدیمی (مانند هزینه‌های بالای نگهداری و رفع نقص) سنجیده شود.

۲.۶.۴ زمان (Time)

تخمین مدت زمان مورد نیاز برای تکمیل فرآیند بازطراحی از اهمیت بالایی برخوردار است. یک برنامه‌ریزی واقع‌بینانه باید شامل مراحل تحلیل، طراحی، پیاده‌سازی، تست و استقرار باشد. زمان‌بندی طولانی می‌تواند منجر به منسوخ شدن فناوری‌های به کار رفته در طول اجرای پروژه شود، در حالی که زمان‌بندی بسیار فشرده نیز کیفیت نهایی را به خطر می‌اندازد.

۳.۶.۴ ریسک (Risk)

ارزیابی ریسک‌های بالقوه در موفقیت پروژه بازطراحی یک گام کلیدی است. این ریسک‌ها می‌توانند شامل پیچیدگی فنی بالای سیستم legacy، از دست دادن مهارت‌های تخصصی مورد نیاز، بروز مشکلات غیرمنتظره در حین مهاجرت داده‌ها، و مقاومت کاربران در برابر پذیرش سیستم جدید باشد. شناسایی این ریسک‌ها و برنامه‌ریزی برای مدیریت آن‌ها شанс موفقیت پروژه را افزایش می‌دهد.

۴.۶.۴ اثر بر کیفیت (Effect on Quality)

در نهایت، باید تأثیر مثبت بازطراحی بر کیفیت محصول نهایی به وضوح تعریف و اندازه‌گیری شود. این بهبود کیفیت می‌تواند به صورت افزایش کارایی، (Performance) افزایش قابلیت اطمینان (Reliability)، افزایش امنیت، بهبود قابلیت نگهداری (Maintainability) و افزایش قابلیت گسترش (Scalability) سیستم ظاهر شود. این معیار نهایی، توجیه اصلی برای سرمایه‌گذاری روی پروژه بازطراحی محسوب می‌شود.

۷.۴ مطالعه موردي

بر اساس نتایج جستجو، اطلاعات مربوط به بازطراحی پی‌پال بیشتر بر بهروزرسانی تجربه کاربری اپلیکیشن و هویت بصری متمرکز است، در حالی که سیستم بانکی به معرفی یک نئوبانک کسب‌وکاری داخلی می‌پردازد. در ادامه، این دو مورد به صورت جداگانه ارائه شده‌اند:

۱.۷.۴ بازطراحی اپلیکیشن PayPal

هدف اصلی از بازطراحی پی‌پال، تبدیل آن از یک ابزار ساده برای انتقال پول به یک "راهنمای سلامتی مالی" شخصی‌شده برای کاربران بود. مشکلات اصلی که این بازطراحی به دنبال رفع آنها بود، شامل صفحه اصلی غیرجذاب، سردرگمی کاربران در پیمایش و عدم اطلاع‌رسانی شفاف بود. راه حل‌های کلیدی اجرا شده در این بازطراحی عبارتند از:

- **تجربه شخصی‌سازی شده:** صفحه اصلی به فضایی شخصی برای مدیریت امور مالی کاربر تبدیل شد. با نمایش فعالیت‌های حساب و بینش‌های مالی مفید، حس تعلق کاربر به اپلیکیشن تقویت شد.
- **پیمایش ساده شده:** نوار پیمایش پایین اپلیکیشن با آیکون‌ها و برچسب‌های قابل درک طراحی شد تا کاربران به راحتی به ویژگی‌های مورد نظر خود دسترسی پیدا کنند.
- **شفافیت اطلاعاتی:** اطلاعات حیاتی مانند موجودی حساب و کارت در حال استفاده، به وضوح و در صفحه اصلی نمایش داده می‌شوند تا از سردرگمی کاربر کاسته شود.
- **تجمیع عملکردها:** عملکردهای مرتبط با پول و حساب در یک بخش گروه‌بندی شدند تا قابلیت کشف و استفاده از آنها برای کاربر آسان‌تر شود.

۸.۴. نتیجه‌گیری نهايی و توصيه‌ها برای تيم هفچه ملعم‌چرایي نياز به بازطراحی در پياده‌سازی نرم‌افزار

اين تغييرات منجر به ايجاد تجربه‌اي شد که با انتظارات کاربران مطابقت بيشتری دارد، قابلیت کشف ويژگی‌ها را بهبود بخشيد و از طریق شفافیت، اعتماد کاربران را افزایش داد. علاوه بر این، پی‌پال هویت بصری برنده خود را نیز به روز کرد که شامل طراحی قلم سفارشی "PayPal Pro" و ساده‌سازی پالت رنگی برای نمایشی مدرن‌تر و خوش‌بینانه‌تر بود.

۲.۷.۴ بازطراحی بانکداری برای کسب‌وکارهای کوچک (فوربیکس)

در ايران، نمونه بارز بازطراحی در سیستم بانکی، ظهرور "نئوبانک‌های کسب‌وکاری" مانند فوربیکس است. هدف فوربیکس، بازطراحی خدمات بانکی برای پاسخگویی به نيازهای خاص کسب‌وکارهای کوچک و متوسط بود که اغلب توسط سیستم بانکی سنتی ناديده گرفته می‌شوند. ويژگی‌های کلیدی اين بازطراحی شامل:

- **يكپارچگی خدمات:** فوربیکس خدمات بانکی (مانند افتتاح حساب و درگاه پرداخت) را با ابزارهای عملیاتی کسب‌وکار (مانند سیستم حسابداری، صدور فاکتور، CRM و مدیریت انبار) در یک پلتفرم واحد ادغام کرد.
- **تمرکز بر کاربرپسندی:** این پلتفرم با ارائه یک اپلیکیشن موبایل با رابط کاربری ساده، تجربه مالی ساده‌ای را برای صاحبان کسب‌وکارها فراهم می‌کند.
- **اتوماسيون برای صرفه‌جویی در زمان:** با اتصال خودکار تراکنش‌های بانکی به سیستم حسابداری، فرآيندهای دستی کاهش یافته و تا ۴۰ درصد در زمان صرفه‌جویی می‌شود.

اين رو يکد يكپارچه، چالش‌های کسب‌وکارها در استفاده همزمان از سیستم‌های ناهمگون بانکی و حسابداری را برطرف کرده و مدیریت امور مالی و عملیاتی را برای آن‌ها بسیار کارآمدتر کرده است.

۸.۴ نتیجه‌گیری نهايی و توصيه‌ها برای تيم‌های توسعه

بازطراحی نرم‌افزار یک سرمایه‌گذاری استراتژیک برای حفظ سلامت، کارایی و طول عمر سیستم‌های نرم‌افزاری محسوب می‌شود. همان‌طور که در بخش‌های پیشین بررسی شد، این فرآیند با استفاده از تکنيک‌هایي مانند بازارايي، مهندسي معکوس و مهاجرت، و با درنظرگيری معيارهای حياتي چون هزينه، زمان، ريسک و اثر بر كيفيت انجام مي‌پذيرد. بررسی سیستم‌هایي مانند پی‌پال نيز نشان مي‌دهد که

۸.۸.۴ نتیجه‌گیری نهایی و توصیه‌ها برای تیم هفچم‌لعله‌چرایی نیاز به بازطراحی در پیاده‌سازی نرم‌افزار

یک بازطراحی موفق می‌تواند منجر به افزایش رضایت کاربر، بهبود قابلیت نگهداری و کسب مزیت رقابتی پایدار شود. در پایان، موارد کلیدی زیر می‌تواند راهنمای تیم‌های توسعه در این مسیر باشد:

۱.۸.۴ ارزیابی واقع‌بینانه و مبتنی بر داده

پیش از هر اقدامی، با استفاده از معیارهای کمی (مانند اندازه پیچیدگی کد، تعداد باگ‌ها، هزینه نگهداری) و کیفی (رضایت کاربران و تیم توسعه) به ارزیابی دقیق نیازمندی‌های سیستم موجود بپردازید. این ارزیابی، مبنای علمی و متقاعدکننده‌ای برای تصمیم‌گیری در مورد لزوم و دامنه بازطراحی فراهم می‌کند.

۲.۸.۴ اولویت‌بندی و رویکرد تدریجی

بازطراحی کامل یک سیستم بزرگ در یک بازه زمانی کوتاه، ریسک بسیار بالایی دارد. توصیه می‌شود پروژه به بخش‌های کوچکتر و مستقل تقسیم شده و به صورت تدریجی و با اولویت‌بندی بر اساس مازول‌هایی که بیشترین مشکل را ایجاد می‌کنند، اجرا شود. این رویکرد، مدیریت پروژه را آسان‌تر کرده و امکان دریافت بازخورد سریع را فراهم می‌کند.

۳.۸.۴ سرمایه‌گذاری بر روی اتوماسیون

استقرار یک خط لوله قوی یکپارچه‌سازی و تحويل مستمر (CI/CD) و یک مجموعه جامع از آزمون‌های خودکار را در اولویت قرار دهید. این امر با اطمینان از اینکه تغییرات کد، عملکرد موجود را خراب نمی‌کند، ایمنی و سرعت فرآیند بازطراحی را به طور چشمگیری افزایش می‌دهد.

۴.۸.۴ مستندسازی همگام با توسعه

فرآیند بازطراحی را فرصتی برای جبران کمبود مستندات سیستم قدیمی بدانید. همگام با پیاده‌سازی کد جدید، مستندات طراحی، معماری و نحوه راه‌اندازی را به روز کنید. این کار نگهداری سیستم را در آینده بسیار ساده‌تر خواهد کرد.

۵.۸.۴ در نظر گرفتن پيامدهای فرهنگی

بازطراحی تنها یک چالش فنی نیست، بلکه یک تغییر سازمانی است. تیم را از مزایای بلندمدت این کار آگاه سازید و برای پذیرش این تغییر و یادگیری فناوری‌ها یا روش‌های جدید، فرهنگ‌سازی و آموزش لازم را فراهم کنید. موفقیت نهايی در گرو همراهی و مهارت تیم توسعه است.

در نهايیت، بازطراحی را نه به عنوان یک هزینه، بلکه به عنوان یک ضرورت برای بقا و رشد نرم‌افزار در نظر بگيريد. یک برنامه‌ريزی دقیق، اجرای گام‌به‌گام و تمرکز بر کیفیت، می‌تواند عمر سیستم شما را طولانی کرده و ارزش آن را در بلندمدت به میزان قابل توجهی افزایش دهد.

فصل ۵

چرایی نیاز به مهندسی معکوس در تکامل نرم افزار

۱.۵ مقدمه و تعریف مهندسی معکوس

مهندسی معکوس (Reverse Engineering) در مهندسی نرم افزار به فرایندی گفته می‌شود که در آن یک نرم افزار موجود مورد تحلیل دقیق قرار می‌گیرد تا ساختار درونی، اجزا، وابستگی‌ها و منطق عملکرد آن شناخته شود، بدون این‌که لزوماً تغییری در سیستم ایجاد گردد [؟].

هدف اصلی مهندسی معکوس، بازیابی دانش از دست رفته یا مستندسازی نشده درباره سیستم است. به کمک مهندسی معکوس می‌توان فهمید که نرم افزار چگونه طراحی شده، اطلاعات چگونه در آن جریان دارد و بخش‌های مختلف آن چه ارتباطی با هم دارند.

برای مثال، اگر نرم افزاری در دسترس باشد ولی مستندات طراحی آن موجود نباشد، با مهندسی معکوس می‌توان از روی کدها و فایل‌های اجرایی، مستندات و مدل‌های طراحی را بازسازی کرد. این کار در پروژه‌هایی که نرم افزارهای قدیمی (Legacy Systems) مورد استفاده قرار می‌گیرند، بسیار اهمیت دارد [؟].

۱.۱.۵ تمایز آن با Refactoring و Reengineering

مفاهیم مهندسی معکوس، بازمهندسی (Refactoring) و بازآرایی کد (Reengineering) هرچند مشابه‌اند، ولی اهداف متفاوتی دارند.

- **مهندسی معکوس (Reverse Engineering)**: هدف آن درک سیستم موجود است؛ یعنی بررسی و تحلیل بدون تغییر کد منبع.
- **بازمهندسی (Reengineering)**: پس از شناخت کامل سیستم، آن را بازطراحی یا بازنویسی می‌کنیم تا عملکرد بهتر یا نگهداری آسان‌تری داشته باشد.
- **بازآرایی کد (Refactoring)**: تمرکز بر بهبود ساختار درونی کد منبع است، بدون اینکه رفتار کلی نرم افزار تغییر کند.

می‌توان گفت:

مهندسی معکوس   شناخت سیستم
بازمهندسی   شناخت + تغییر ساختار کلی
بازآرایی   اصلاح درونی کد بدون تغییر عملکرد

در چرخه عمر نرم افزار، مهندسی معکوس نقش مهمی در مرحله‌ی نگهداری (Maintenance) دارد، زیرا در این مرحله معمولاً نیاز به درک مجدد از ساختار و منطق سیستم احساس می‌شود.

۲.۵ دلایل نیاز به مهندسی معکوس

۱.۲.۵ فقدان مستندات یا مستندات ناقص

بسیاری از سیستم‌های نرم افزاری بدون مستندات کافی توسعه یافته‌اند یا مستندات آنها در طول زمان از بین رفته است [؟]. در این شرایط، مهندسی معکوس به تیم توسعه کمک می‌کند تا از روی نرم افزار، مستندات طراحی و نمودارهای سیستم را بازسازی کند.

۲.۲.۵ تحلیل سیستم‌های قدیمی (Legacy Systems)

در سازمان‌ها هنوز از سیستم‌هایی استفاده می‌شود که بر پایه فناوری‌های قدیمی ساخته شده‌اند. مهندسی معکوس به توسعه‌دهندگان کمک می‌کند تا ساختار کلی این سیستم‌ها را درک کنند و در صورت نیاز آنها را به فناوری‌های جدید منتقل نمایند.

۳.۲.۵ درک ساختار و منطق سیستم‌های موجود

گاهی نرم‌افزار توسط تیم‌های مختلف توسعه یافته و در نتیجه کدها پیچیده و نامنظم شده‌اند. مهندسی معکوس ابزاری برای درک ارتباط بین مأذول‌ها، کلاس‌ها و داده‌ها فراهم می‌کند و درک درستی از منطق سیستم به تیم توسعه می‌دهد.

۴.۲.۵ تسهیل مهاجرت به فناوری‌های جدید

تغییر پلتفرم‌ها و ابزارها اجتناب‌ناپذیر است. برای مثال، ممکن است سازمانی بخواهد نرم‌افزار خود را از نسخه‌ی دسکتاپ به تحت وب منتقل کند. مهندسی معکوس امکان تحلیل دقیق سیستم فعلی را فراهم می‌کند تا مهاجرت بدون خطا و از دست دادن انجام گیرد [؟].

۳.۵ چالش‌ها و محدودیت‌ها

در این فصل، به بررسی چالش‌ها و محدودیت‌های موجود در بهکارگیری رویکرد DevOps در کنار مهندسی معکوس نرم‌افزار پرداخته می‌شود. هدف از این بخش، شناسایی عواملی است که می‌توانند بر اثربخشی، اعتبار و قابلیت تعمیم نتایج حاصل از اجرای این رویکردها تاثیرگذار باشند. محدودیت‌های شناسایی‌شده در چهار محور اصلی شامل مسائل حقوقی و مالکیت فکری، هزینه و زمان بر بودن فرآیند، تفسیر نادرست منطق کد، و ریسک‌های امنیتی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. هر یک از این عوامل، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم می‌توانند مانعی در مسیر پیاده‌سازی مؤثر DevOps و بازمهندسی سیستم‌های نرم‌افزاری در محیط‌های واقعی ایجاد کنند و ضرورت بهکارگیری رویکردی میان‌رشته‌ای و تصمیم‌گیری دقیق در این زمینه را نشان می‌دهند.

مشکلات حقوقی و مالکیت فکری

مهندسي معکوس نرم‌افزار معمولاً با محدودیت‌های قانونی و حقوقی گستره‌ای همراه است. بسیاری از سیستم‌های نرم‌افزاری موجود در شرکت‌های بزرگ، تحت مجوزهای اختصاصی، قراردادهای توسعه یا توافقنامه‌های عدم افشا (NDA) طراحی و نگهداری می‌شوند. در چنین شرایطی، هرگونه تلاش برای تحلیل معکوس، استخراج کد منبع یا بازطراحی اجزای نرم‌افزار می‌تواند نقض حق مالکیت فکری محسوب شود [۱۴]. بهویژه در کشورهایی با نظام حقوقی سختگیرانه مانند ایالات متحده، قوانین

کپیرایت و پتنت می‌توانند مانع هرگونه مهندسی معکوس حتی با هدف بهبود سازگاری یا پایداری سیستم شوند [۲۲]. از سوی دیگر، محدودیت‌های بین‌المللی نیز موجب پیچیدگی بیشتر می‌شوند. در محیط‌های چندملیتی، تعریف و اجرای حقوق مالکیت نرم‌افزار می‌تواند میان کشورها متفاوت باشد و در نتیجه، دسترسی به کد یا داده‌های واقعی جهت تحلیل علمی محدود گردد [۲۰]. همچنین، تضاد میان نوآوری و حفاظت از مالکیت فکری چالشی فلسفی در این حوزه ایجاد کرده است. برخی محققان معتقدند که قوانین سختگیرانه‌ی IP، پیشرفت فناوری را کند می‌کنند زیرا مانع از یادگیری از سیستم‌های پیشین می‌شوند [۱۲]. در مقابل، گروهی دیگر بر این باورند که مهندسی معکوس بی‌رویه بدون رعایت مجوزها، ریسک سرقت فناوری و نقض حقوق مولف را افزایش می‌دهد. در این تحقیق نیز، به دلیل عدم دسترسی به داده‌های واقعی شرکت‌ها و محدودیت حقوقی تحلیل نمونه‌های صنعتی، بررسی‌های تجربی محدود به جنبه‌های نظری باقی مانده است.

هزینه و زمان بر بودن

از منظر اقتصادی و اجرایی، بازمهندسی نرم‌افزار فرآیندی پرهزینه و زمان بر است که نیازمند منابع انسانی، زیرساختی و مالی قابل‌توجهی است [۲۱]. در گزارش‌های صنعتی آمده است که شرکت‌ها سالانه میلیارد‌ها دلار صرف نگهداری و بازطراحی سیستم‌های قدیمی خود می‌کنند و در بسیاری از موارد، هزینه‌ی بازمهندسی از هزینه‌ی توسعه‌ی مجدد سیستم جدید نیز بیشتر است [۲۳]. عوامل متعددی در افزایش این هزینه موثرند. برای نمونه، نبود مستندات کافی، نیاز به تحلیل وابستگی‌ها، بازسازی مدل داده‌ها، باز طراحی معماري و آزمون‌های مکرر همه باعث افزایش زمان اجرای پروژه می‌شوند. هرچه ساختار کد قدیمی‌تر و پیچیده‌تر باشد، زمان تحلیل و اصلاح آن به صورت تصاعدی افزایش می‌یابد [۱۷]. به علاوه، یکی از مشکلات رایج در پروژه‌های بازمهندسی، برآورد نادرست هزینه و زمان است. بسیاری از سازمان‌ها در آغاز پروژه تخمین دقیقی از میزان بدھی فنی و سطح ناسازگاری فناوری ندارند؛ در نتیجه، با افزایش غیرمنتظره‌ی هزینه‌ها، پروژه در میانه‌ی راه متوقف یا محدود می‌شود [۱۸].

تفسیر نادرست از منطق کد

در فرآیند بازمهندسی، درک صحیح از منطق درونی نرم‌افزار اهمیت حیاتی دارد. با این حال، بسیاری از سیستم‌های میراثی فاقد مستندات کامل هستند و مهندسان مجبورند رفتار سیستم را تنها از طریق تحلیل کد استنباط کنند. این امر منجر به تفسیر نادرست از منطق برنامه و روابط میان اجزای آن می‌شود [۱۵]. مطالعات نشان می‌دهند که درصد قابل‌توجهی از خطاهای به وجود آمده پس از بازمهندسی، ناشی از برداشت اشتباه از منطق کسب‌وکار و وابستگی‌های داخلی سیستم است [۱۶]. علاوه بر این، خروج

۴.۵. مطالعه موردی (CASE STUDY) فصل ۵. چرایی نیاز به مهندسی معکوس در تکامل نرم افزار

نیروهای کلیدی از سازمان و از بین رفتن دانش ضمنی باعث می شود که درک دقیق از چرایی و چگونگی تصمیمات گذشته از بین برود [۱۴]. ابزارهای خودکار تحلیل معنایی و مدل سازی معکوس هنوز در بسیاری از محیط های صنعتی به طور کامل توسعه نیافته اند، و این امر احتمال سوء برداشت از منطق کد را بیشتر می کند.

ریسک های امنیتی

ریسک های امنیتی از مهم ترین موانع در مسیر باز مهندسی و باز طراحی نرم افزار محسوب می شوند. بسیاری از سیستم های قدیمی بر پایه فناوری ها و چارچوب هایی بنا شده اند که دیگر به روزرسانی نمی شوند [۱۱]. این وضعیت باعث می شود که آسیب پذیری های شناخته شده برای مدت طولانی در سیستم باقی بمانند و مهاجمان بتوانند از آن ها سوء استفاده کنند [۹]. در فرآیند باز مهندسی، این خطر وجود دارد که مهاجرت داده ها، تقسیم مازول ها یا اتصال سیستم های جدید با سیستم های قدیمی، مسیرهای جدیدی برای نفوذ ایجاد کند. همچنین، اگر فرآیند DevOps به درستی با الزامات امنیتی یکپارچه نشود، اتوماسیون نادرست می تواند دروازه هایی برای نفوذ به محیط تولید باز کند [۱۴]. یکی دیگر از چالش های امنیتی، ضعف در مدیریت وصله های امنیتی است. پژوهش Dissanayake و همکاران [۶] نشان می دهد که کمتر از ۲۰ درصد از سازمان ها فرآیند وصله گذاری خود را به صورت نظام مند و خودکار انجام می دهند، که این امر احتمال بروز آسیب پذیری در چرخه های باز مهندسی را افزایش می دهد.

۴.۵ مطالعه موردی (Case Study)

مثال از تحلیل معکوس یک سیستم قدیمی یا نرم افزار متن باز

یکی از مطالعات شاخص در این حوزه، پژوهش a legacy software in a complex system: A systems engineering approach و Maximiliano Moraga در سال ۲۰۱۸ منتشر شده است؛ در این تحقیق یک نرم افزار میراثی که در قالب Yang-Yang Zhao بخشی از سیستم پیچیده ای قرار داشت، مورد تحلیل معکوس قرار گرفت تا دلیل شکل گیری ساختار، منطق عملکرد، و جایگاه آن در بستر کلی سیستم بازشناسی شود [۱۵]. در این مطالعه، تیم محققان با استفاده از مدل CAFCR (Customer Objectives – Application – Function – Compo- nent – Resources) و ابزارهای مهندسی معکوس، توانستند نقشه راه مرحله ای برای ارتقای تدریجی و همزمان نگه داری و توسعه نرم افزار میراثی تدوین کنند [۱۵]. به عنوان مثال، ابتدا نمودارهای رابطه ای بین

مؤلفه‌ها، وابستگی‌های زمان بر و حرکت از معماری مونوپولی به معماری مازولار استخراج شد، سپس بر اساس آن تصمیماتی برای بهبود کارایی، ارتقای قابلیت نگهداری و افزون کردن کارکردهای جدید اتخاذ گردید [۱۸]. مطالعه دیگری تحت عنوان Case Studies in Model-Driven Reverse Engineering توسط A. Pascal و همکاران در سال ۲۰۱۹ ارائه شده است که در آن بازمهندسی سه نرم افزار عملیاتی با استفاده از رویکرد مدل محور بررسی شده است؛ در این نمونه، استخراج مدل‌های سطح بالا، تحلیل مازولها و طراحی مجدد با هدف کاهش فرسایش معماری انجام شده است [۱۹]. این مثال‌ها نشان می‌دهند که تحلیل معکوس در نرم افزارهای میراثی صرفاً جهت استخراج کد نیست، بلکه درک منطق کسب‌وکار، وابستگی‌های پنهان، و ساختار معماری را نیز امکان‌پذیر می‌کند؛ ولی همزمان باید توجه داشت که هر پروژه پژوهشی یا صنعتی با محدودیت‌ها و پیچیدگی‌های خاص خود مواجه است.

بررسی خروجی‌های حاصل از فرآیند مهندسی معکوس

در پروژه Zhao Moraga، خروجی‌های مهمی حاصل شده است: از جمله بازسازی نمودار زمینه (-con) برای نرم افزار مورد بررسی، استخراج اهداف مشتریان، مشخص شدن معیارهای کیفیت در رابطه با بازار هدف و ترکیب آن با وابستگی فنی مؤلفه‌ها، که منجر به تدوین نقشه‌راه برای بازمهندسی تدریجی نرم افزار شد [۱۸]. این نقشه راه به شرکت امکان داد تا ضمن ادامه نگهداری سیستم قدیمی، به تدریج عملکردهای جدید را نیز افزوده و قابلیت نگهداری را ارتقا دهد. در مطالعه Pascal، یکی دیگر از خروجی‌های کلیدی، استخراج مدل‌های معماری (architecture models) و فرم‌های بصری وابستگی‌ها میان مازولها بود؛ این مدل‌ها کمک کردند تا مسیرهای پر تکرار تغییرات، نقاط بحرانی در سیستم و اجزایی که بیشترین پیچیدگی را داشتند شناسایی شوند [۱۹]. همچنین گزارش شده که این مدل‌سازی موجب کاهش هزینه نگهداری و کاهش فرسایش معماری شده است. علاوه بر این، خروجی‌های عملی دیگری نیز شامل مستندسازی بازگشتی (redocumentation) سیستم، بازیابی دانش ضمنی کارکنان قدیمی، انتقال آن به اعضای تیم جدید، کاهش وابستگی به افراد خاص، و آماده‌سازی سیستم برای استقرار روش‌های نوین مانند DevOps بود. به عنوان مثال، مکانیسم‌های اتوماسیون استقرار (CI/CD) و کانتینری‌سازی پس از مهندسی معکوس بهتر قابل پیاده‌سازی شدند زیرا ساختار مازولار بهتر درک شده بود. با این حال، باید به این نکته نیز توجه شود که خروجی‌های مهندسی معکوس معمولاً به صورت کامل قابل تعمیم نیستند؛ یعنی مدل‌ها، نقشه‌ها و تصمیماتی که در یک سازمان حاصل شده، ممکن است در سازمان دیگر با زیرساختی متفاوت، قابل اجرا یا مؤثر نباشند. همچنین کیفیت خروجی‌ها وابسته به میزان دسترسی به کد، مستندسازی قبلی، همکاری تیم‌های پیشین، و ابزارهای تحلیل مورد استفاده است؛ در محیط‌هایی که مستندات کم است، خطای استخراج منطق می‌تواند زیاد شود.

کتابنامہ

.۲۰۲۲ devops, to agile to waterfall From history: development Software [۱]

.۲۰۲۵ (sdlc). cycle life development Software [۲]

.۲۰۲۵ mitigations, and risks Key software: legacy using in Vulnerabilities Atiba. [۳]

National Software. in Issues Property Intellectual Council. Research National [۴]
.۱۹۹۱ D.C., Washington, Press, Academies

.۲۰۲۵ them, avoid to how & systems legacy maintaining of costs v DevSquad. [۵]

security Software Babar. Ali M. and Zahedi, M. Jayatilaka, A. Dissanayake, N. [۶]
approaches, challenges, of review literature systematic a – management patch
.۲۰۲۰ preprint, arXiv practices, and tools

<https://www.geeksforgeeks.org/migration-data-for-practices-best-practices/> [۷]

.۱۴۰۴/۰۸/۰۱. تاریخ دسترسی: ۲۰۲۵, [org/blogs/best-practices-for-data-migration/](https://www.geeksforgeeks.org/best-practices-for-data-migration/)

engineer- software in engineering Reverse GeeksforGeeks. [۸]

<https://www.geeksforgeeks.org/software-engineering/> ing.

.۱۴۰۴/۰۸/۰۱. تاریخ دسترسی: ۲۰۲۵, [software-engineering-reverse-engineering/](https://www.geeksforgeeks.org/software-engineering-reverse-engineering/)

cyber modern fueling are software legacy and systems outdated How HeroDevs. [۹]

.۲۰۲۴ attacks,

<https://www.ibm.com/think/topics/code-refactoring> refactoring. Code IBM. [۱۰]

.۱۴۰۴/۰۸/۰۱. تاریخ دسترسی: ۲۰۲۵

risk security cyber ticking a is hardware and software legacy How Integrity^{۳۶۰}. [۱۱]
.۲۰۲۳ time-bomb.

minimize and restrictions Understanding law: engineering Reverse Watchdog. IP [۱۲]
.۲۰۲۱ risks.

Understanding practice: to theory From Kumar. S. and Kumar, K. Jha, Saurabh [۱۳]
.۲۰۲۳، ۲۲۵۱۷۶۸:(۱) Engineering, Cogent mindset. and culture devops

ap- and models concepts, re-engineering software of Overview Journal. JoIV [۱۴]
.۲۰۲۳ proaches.

and debt technical in Lessons product: the becomes code legacy When Medium. [۱۵]
.۲۰۲۳ opportunities, missed

during logic business misinterpreting of risks biggest The Blog. AI ModelCode [۱۶]
.۲۰۲۴ modernization, legacy

.۲۰۲۲ mitigations, and Risks re-engineering: software Legacy ModLogix. [۱۷]

complex a in software legacy a engineering Reverse Zhao. Y. and Moraga M. [۱۸]
Symposium, International INCOSE In approach. engineering systems A system:
.۲۰۱۸، ۱۲۴۴–۱۲۵۰ pages ،۲۸ volume

Proceedings In engineering. reverse model-driven in studies Case al. et Pascal A. [۱۹]
En- Knowledge Discovery, Knowledge on Conference Joint International ۱۱th the of
.۲۰۱۹، ۷۴۰–۷۳۱ pages ،۲ volume (ICMK), Management Knowledge and gineering

innovations؟، of property intellectual to threat A engineering: Reverse QuarksLab. [۲۰]
.۲۰۲۳

.۲۰۲۴ systems، legacy maintaining of costs hidden The RecordPoint. [۲۱]

Balancing rights: property intellectual and engineering Reverse Consultants. TTC [۲۲]
.۲۰۲۴ considerations, legal and innovation

.۲۰۲۲ systems؟، software legacy maintain to cost it does much How vFunction. [۲۳]

[۲۴] نویسنده اول and نویسنده دوم. عنوان مقاله نمونه. نام مجله، ۱۰، ۱۴۵–۱۲۳: (۲)